

References

1. Mankiv, Gregori N. (2000). *Makroekonomika [Macroeconomics] per. z anhl.; nauk. red. per. S. Panchyshyna. Kyiv : Osnovy, 588 [in Ukr.]*.
2. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro utvorennya Derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy ta Derzhavnoi mytnoi sluzhby Ukrainy» [«On the formation of the State Tax Service of Ukraine and the State Customs Service of Ukraine»]. vid 18 hrudnya 2018 r. № 1200. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1200-2018-%D0%BF>*
3. Tinbergen, J. (1952). *On the Theory of Economic Policy*. Amsterdam. North Holland [in English].
4. Stelmakh, V. S. (2009). *Monetarna polityka Natsionalnoho banku Ukrainy: suchasnyi stan ta perspektyvy zmin [The monetary policy of the National Bank of Ukraine: Current State and Prospects of changes]. Tsentр naukovykh doslidzhen Natsionalnoho banku Ukrainy, UBS NBU, Kyiv, Ukraine, 404 [in Ukr.]*.
5. Pasichnyy, M. (2018). *Metodolohichni zasady formuvannya finansovoi polityky krayiny [Methodological principles of formation of financial policy of the country]. Zovnishnya torhivlya: ekonomika, finansy, pravo, 3. 116–130 [in Ukr.]*.
6. Lukianenko, I. H. (2017). *Systemnyy analiz formuvannya derzhavnoi polityky v umovakh makroekonomichnoi destabilizatsii [System analysis of the formation of state policy in the conditions of macroeconomic destabilization], NaUKMA, Kyiv, Ukraine, 464 p. [in Ukr.]*.
7. Chughunov, I. Y., Pavelko, A. V., Kanjeva, T.V. ta in. (2015) *Derzhavne finansove rehuljuvannya ekonomichnykh peretvorenj [State financial regulation of economic transformations]. Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine, 376 p. [in Ukr.]*.
8. *Podatkovij kodeks Ukraїny: Zakon Ukraїny vid 02 grudnja 2010 roku № 2755–VI (zi zminamy i dopovnenjamy). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>*
9. Lahutin, V. D. (2004). *Koordinatsiya monetarnoi ta byudzhetnoi polityky: instytutsional'nyy aspect [Coordination of monetary and fiscal policy: the institutional aspect]. Problemy i perspektyvy rozvytku bankivskoyi systemy Ukrainy, 11. 67-76 [in Ukr.]*.
10. Lahutin, V. D. (2011). *Priorytety koordynatsiyi byudzhetnoi ta monetarnoi polityky v Ukraini [Priorities for Coordination of Budget and Monetary Policy in Ukraine]. Finansy Ukrainy, 10. 3–14 [in Ukr.]*.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Нікітишин Андрій Олександрович, кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри фінансів Київський національний торговельно-економічний університет
вул. Киото, 19, м. Київ, 02156, Україна
e-mail: nikitishinao@ukr.net
orcid.org/0000-0002-7951-4017
Researcher ID: M-5504-2016

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Никитишин Андрей Александрович, кандидат экономических наук, доцент, докторант кафедры финансов Киевский национальный торгово-экономический университет
ул. Киото, 19, г. Киев, 02156, Украина
e-mail: nikitishinao@ukr.net

DATA ABOUT THE AUTHOR

Nikitishin Andriy Oleksandrovich,
Ph.D., Associate Professor, Doctoral of the Department of Finance
Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine
Kyoto Street, 19, Kyiv, 02156, Ukraine,
e-mail: nikitishinao@ukr.net

Подано до редакції 12.03.2019

Прийнято до друку 24.03.2019

УДК 336.14:314.17

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2019-41-202-212>

БЮДЖЕТНІ ВИДАТКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕМОГРАФІЧНОГО РОЗВИТКУ*

Самошкіна О. А.

Адаменко І. П.

Актуальність теми дослідження. Видатки бюджету використовуються в якості інструменту державного регулювання динаміки соціально-демографічного розвитку країни. Відповідно, актуальними є дослідження впливу тенденцій демографічного розвитку на динаміку соціально-економічних процесів і

* Роботу виконано в межах фундаментальної науково-дослідної роботи «Бюджетна стратегія економічного зростання» (номер державної реєстрації 0118U000128).

фінансову стійкість країни у середньо- та довгостроковій перспективі з метою використання регуляторного потенціалу бюджетних видатків для покращення демографічного стану країни і стимулювання демографічного зростання.

Постановка проблеми. Підвищення рівня ефективності і результативності бюджетної політики при вирішенні стратегічних завдань соціально-економічного розвитку країни потребує поглиблення досліджень теоретико-методологічних засад використання видатків бюджету як ефективного інструменту регулювання демографічного розвитку, прогнозування і планування видаткової частини бюджету з урахуванням демографічних чинників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням бюджетного регулювання соціально-демографічного розвитку країни присвячені праці зарубіжних і вітчизняних вчених Г. Беккера, М. Блауга, Дж. Б'юкенена, А. Вишневського, О. Грішнєвої, С. Капіци, Л. Козарезенко, Л. Лисяк, Е. Лібанової, Г. Лопушняк, І. Луїної, А. Мазаракі, А. Сміта, Л. Туроу, В. Федосова, І. Чугунова, Т. Шульца, С. Юрія та інших.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Дослідження видатків бюджету як інструменту демографічного розвитку актуалізуються у зв'язку із необхідністю підвищення якісного рівня бюджетного регулювання суспільного розвитку країни, реалізації обґрунтованої бюджетної політики, спрямованої на забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни, стійкості і збалансованості бюджетної і пенсійної систем у середньо- та довгостроковій перспективі.

Постановка завдання, мети дослідження. Завданням дослідження є аналіз особливостей використання бюджетних видатків як інструменту регулювання соціально-демографічного розвитку країни для розробки і реалізації цілеспрямованої, послідовної і результативної бюджетної політики. Метою дослідження є розкриття і удосконалення теоретико-методологічних положень формування видатків бюджету в системі державного регулювання демографічного розвитку країни.

Метод або методологія проведення дослідження. У статті використано сукупність наукових методів і підходів, у тому числі діалектичний, системний і структурний методи, статистичний, порівняльний і факторний аналіз, методи наукового абстрагування, аналізу і синтезу.

Викладення основного матеріалу (результати роботи). Розкрито сутність видатків бюджету як інструменту регулювання демографічного розвитку країни; удосконалено положення щодо прогнозування і планування видаткової частини бюджету з урахуванням демографічних чинників; здійснено аналіз тенденцій демографічного розвитку України і визначено пріоритетні напрями бюджетного регулювання демографічного стану країни із використанням регуляторного потенціалу бюджетних видатків.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути використані в процесі формування і реалізації державної політики у сфері видатків бюджету.

Висновки відповідно до статті. Використання видатків бюджету в якості інструменту регулювання демографічного розвитку передбачає обґрунтоване визначення обсягу і структури видаткової частини бюджету для впливу на динаміку соціально-демографічних процесів у країні, враховуючи їх циклічність та стратегічні пріоритетні напрями суспільного розвитку. Положення щодо прогнозування і планування видатків бюджету з урахуванням демографічних чинників базуються на врахуванні взаємного впливу показників видаткової частини бюджету і чисельності населення та його вікової структури, використанні видатків бюджету в якості ефективного інструменту регулювання демографічних тенденцій.

Ключові слова: видатки бюджету, демографічний розвиток, бюджетне прогнозування, бюджетне планування, освіта, охорона здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення, чисельність населення, вікова структура населення.

БЮДЖЕТНЫЕ РАСХОДЫ КАК ИНСТРУМЕНТ ДЕМОГРАФИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Самошкина О. А.

Адаменко И. П.

Актуальность темы исследования. Расходы бюджета используются в качестве инструмента государственного регулирования динамики социально-демографического развития страны. Соответственно, актуальными являются исследования влияния тенденций демографического развития на динамику социально-экономических процессов и финансовую устойчивость страны в средне- и долгосрочной перспективе с целью использования регуляторного потенциала бюджетных расходов для улучшения демографического состояния страны и стимулирования демографического роста.

Постановка проблемы. Повышение уровня эффективности и результативности бюджетной политики при решении стратегических задач социально-экономического развития страны требует углубления исследований теоретико-методологических основ использования расходов бюджета как эффективного инструмента регулирования демографического развития, прогнозирования и планирования расходной части бюджета с учетом демографических факторов.

Анализ последних исследований и публикаций. Вопросы бюджетного регулирования социально-демографического развития страны посвящены работы зарубежных и отечественных ученых Г. Беккера, М. Блауга, Дж. Б'юкенена, А. Вишневского, О. Гришнєвой, С. Капицы, Л. Козарезенко, Л. Лысяк, Э. Либановой, Г. Лопушняк, И. Луиной, А. Мазараки, А. Сміта, Л. Туроу, В. Федосова, И. Чугунова, Т. Шульца, С. Юрия и других.

Выделение неисследованных частей общей проблемы. Исследование расходов бюджета как инструмента демографического развития актуализируются в связи с необходимостью повышения качественного уровня бюджетного регулирования общественного развития страны, реализации обоснованной бюджетной политики, направленной на обеспечение устойчивого социально-экономического развития страны, устойчивости и сбалансированности бюджетной и пенсионной систем в средне- и долгосрочной перспективе.

Постановка задачи, цели исследования. Задачей исследования является анализ особенностей использования бюджетных расходов как инструмента регулирования социально-демографического развития страны для разработки и реализации целенаправленной, последовательной и результативной бюджетной политики. Целью исследования является раскрытие и усовершенствование теоретико-методологических положений формирования расходов бюджета в системе государственного регулирования демографического развития страны.

Метод или методология проведения исследования. В статье использованы совокупность научных методов и подходов, в том числе диалектический, системный и структурный методы, статистический, сравнительный и факторный анализ, методы научного абстрагирования, анализа и синтеза.

Изложение основного материала (результаты работы). Раскрыта сущность расходов бюджета как инструмента регулирования демографического развития страны; усовершенствованы положения относительно прогнозирования и планирования расходной части бюджета с учетом демографических факторов; осуществлен анализ тенденций демографического развития Украины и определены приоритетные направления бюджетного регулирования демографического состояния страны с использованием регуляторного потенциала бюджетных расходов.

Область применения результатов. Результаты исследования могут быть использованы в процессе формирования и реализации государственной политики в сфере расходов бюджета.

Выводы в соответствии со статьей. Использование расходов бюджета в качестве инструмента регулирования демографического развития предусматривает обоснованное определение объема и структуры расходной части бюджета для влияния на динамику социально-демографических процессов в стране, учитывая их цикличность и стратегические приоритетные направления общественного развития. Положения относительно прогнозирования и планирования расходов бюджета с учетом демографических факторов базируются на учете взаимного влияния показателей расходной части бюджета и численности населения и его возрастной структуры, использовании расходов бюджета в качестве эффективного инструмента регулирования демографических тенденций.

Ключевые слова: расходы бюджета, демографическое развитие, бюджетное прогнозирование, бюджетное планирование, образование, здравоохранение, социальная защита и социальное обеспечение, численность населения, возрастная структура населения.

BUDGET EXPENDITURES AS AN INSTRUMENT FOR DEMOGRAPHIC DEVELOPMENT

Samoshkina O. A.

Adamenko I. P.

Relevance of the research topic. Budget expenditures are used as an instrument of state regulation of the dynamics of socio-demographic development of the country. Accordingly, the study of the impact of the trends of demographic development on the dynamics of socio-economic processes and the financial stability of the country in the medium and long term are relevant in order to use the regulatory capacity of budget expenditures to improve the demographic situation of the country and stimulate demographic growth.

Formulation of the problem. Increasing the level of efficiency and effectiveness of fiscal policy while solving strategic tasks of socio-economic development of the country requires deepening research into the theoretical and methodological principles of using budget expenditures as an effective instrument for the regulation of demographic development, forecasting and planning of the expenditure part of the budget taking into account demographic factors.

Analysis of recent research and publications. Problems of budgetary regulation of socio-demographic development of the country are devoted to the works of foreign and domestic scientists G. Becker, M. Blaug, G. Buchanan, A. Vishnevsky, O. Grishnova, S. Kapitsa, L. Kozarezenko, L. Lisyak, E. Libanova, G. Lopushniak, I. Lunina, A. Mazaraki, A. Smith, L. Thurow, V. Fedosova, I. Chugunova, T. Shults, S. Yurii and others.

Selection of unexplored parts of the general problem. The study of budget expenditures as an instrument of demographic development is being updated due to the need to improve the quality level of budgetary regulation of the country's social development, the implementation of budget policy aimed at ensuring sustainable socio-economic development of the country, stability and balance of budgetary and pension systems in the medium and long-term prospect.

Setting the task, the purpose of the study. The research objective is to analyze the peculiarities of using budget expenditures as a tool for regulation of socio-demographic development of the country for the formation and implementation of purposeful, consistent and effective budget policy. The purpose of the study is to reveal and improve the theoretical and methodological basics for the formation of budget expenditures in the system of state regulation of demographic development of the country.

Method or methodology for conducting research. The article uses a set of scientific methods and approaches, including dialectic, system and structural methods, statistical, comparative and factor analysis, methods of scientific abstraction, analysis and synthesis.

Presentation of the main material (results of work). The essence of budget expenditures as an instrument of regulation of demographic development of the country is revealed; improvement of the forecasting and planning of the budget expenditures taking into account demographic factors; an analysis of the trends of demographic development of Ukraine was made, priority directions of budget regulation of the demographic situation of the country were determined with the use of regulatory potential of budget expenditures.

The field of application of results. The results of the study can be used in the process of formation and implementation of state policy in the field of budget expenditures.

Conclusions according to the article. The use of budget expenditures as a tool for the regulation of demographic development implies a well-defined definition of the volume and structure of the expenditure part of the budget to influence the dynamics of socio-demographic processes in the country, taking into account their cyclicity and strategic priority directions of public development. The provisions on forecasting and planning of budget expenditures taking into account demographic factors are based on the consideration of the mutual influence of indicators of the budget expenditure and population and its age structure, the use of budget expenditures as an effective tool for the regulation of demographic trends.

Keywords: budget expenditures, demographic development, budget forecasting, budget planning, education, health care, social protection and social security, population, age structure of the population.

JEL Classification E62, H5, J11.

Актуальність теми дослідження. Видатки бюджету як складова системи державного регулювання суспільного розвитку активно використовуються для потреб державного впливу на динаміку економічного і соціально-демографічного розвитку країни. Роль демографічних чинників у забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку країни є визначальною, оскільки вони характеризують кількісні і якісні параметри людського капіталу як основного елемента суспільного відтворення і рушійного фактора економічного зростання. Важливим є дослідження впливу тенденцій демографічного розвитку на динаміку соціально-економічних процесів і фінансову стійкість країни у середньо- та довгостроковій перспективі з метою розробки і реалізації комплексу заходів бюджетної політики щодо покращення демографічної ситуації країни і стимулювання демографічного зростання.

Ступінь дослідження даної проблеми вченими. Питанням державного регулювання соціально-демографічного розвитку країни присвячені праці зарубіжних вчених Г. Беккера [1], М. Блауга [2], Дж. Б'юкенена [3], А. Вишневського [4], С. Капіци [5], А. Сміта [6], Л. Туроу [7], Т. Шульца [8] та інших. Серед вагомих наукових досліджень вітчизняних вчених у сфері бюджетного регулювання соціально-демографічних процесів можна зазначити праці О. Грішнєвої [9], Л. Козарезенко [10, 19], Л. Лисяк [11], Е. Лібанової [12, 13], Г. Лопушняк [14, 15], І. Луніної [16], А. Мазаракі [17], В. Федосова [18], І. Чугунова [17, 19], С. Юрія [20]. Водночас, потребують поглиблення досліджень питання використання видатків бюджету в якості ефективного інструменту регулювання соціально-демографічного розвитку країни, удосконалення системи прогнозування і планування бюджетних видатків з урахуванням демографічних чинників.

Метою дослідження є розкриття та удосконалення теоретико-методологічних положень формування видатків бюджету в системі державного регулювання демографічного розвитку країни.

Завдання дослідження. Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання: розкрити сутність видатків бюджету як інструменту регулювання демографічного розвитку країни; удосконалити положення щодо прогнозування і планування видаткової частини бюджету з урахуванням демографічних чинників; здійснити аналіз тенденцій демографічного розвитку України і визначити пріоритетні напрями бюджетного регулювання демографічного стану країни із використанням регуляторного потенціалу бюджетних видатків.

Методи дослідження. У статті застосовано сукупність методів і підходів наукового дослідження, у тому числі діалектичний, системний і структурний методи використано при розкритті економічної сутності видатків бюджету як інструменту державного регулювання демографічного розвитку країни. За допомогою статистичного, порівняльного і факторного методів проведено аналіз особливостей взаємозв'язку показників видатків бюджету соціального спрямування і демографічних показників, що характеризують вікову структуру населення. Методи наукового абстрагування, аналізу і синтезу застосовано при визначенні особливостей перспективного прогнозування і планування видаткової частини бюджету з урахуванням демографічних чинників.

Результати дослідження. Підвищення рівня ефективності і результативності бюджетної політики при вирішенні стратегічних завдань соціально-економічного розвитку країни вимагає врахування в процесі прогнозування і планування видаткової частини бюджету демографічних чинників. Чисельність населення і його вікова структура, які є найважливішими показниками демографічного стану країни, суттєво впливають на соціально-економічні та бюджетні процеси у країні: вони визначають обсяг трудових ресурсів, співвідношення працездатних і непрацездатних осіб, особливості фінансування освіти, охорони здоров'я, обсяги виплат пенсій, стипендій, нарахувань різних соціальних пільг згідно віку тощо. Враховуючи основні цілі державної політики у сфері суспільного розвитку – забезпечення економічного зростання та піднесення життєвого рівня і добробуту населення, спрямованість певних демографічних процесів може мати негативний вплив на динаміку економічних і соціальних процесів у країні. Загострення демографічного стану країни проявляється

у наступних негативних тенденціях: зниження народжуваності до рівня, який не забезпечує природного приросту населення; зростання рівня смертності в цілому і в окремих вікових групах; наявність диспропорцій у віково-статевому складі населення країни; неконтрольовані напрями і обсяги міграції.

Використання видатків бюджету в якості інструменту регулювання демографічного розвитку передбачає обґрунтоване визначення обсягу і структури видаткової частини бюджету для впливу на динаміку соціально-демографічних процесів у країні, враховуючи їх циклічність та стратегічні пріоритетні напрями у сфері економічного і соціально-демографічного розвитку країни. Зміни динаміки соціальних і демографічних процесів призводять до зміни обсягу і структури бюджетних видатків, державної політики у сфері видатків бюджету, які, в свою чергу, можуть регулювати майбутню динаміку економічного і соціально-демографічного розвитку країни.

Демографічні фактори визначають особливості формування соціальних видатків бюджету, оскільки наслідком змін у чисельності і віковій структурі населення є зміна обсягу і структури бюджетних видатків соціального спрямування, які передбачають надання соціальних послуг певним віковим групам населення за рахунок бюджетних коштів. Зокрема, зниження рівня народжуваності, і як наслідок, старіння населення призводить до збільшення видатків бюджету на соціальний захист і соціальне забезпечення, охорону здоров'я, утримання людей літнього віку, а також зменшення бюджетних видатків на забезпечення, виховання і освіту дітей та молоді. З іншого боку, видатки бюджету можуть виступати в якості ефективного інструменту демографічної політики. Успішне вирішення таких задач демографічної політики як формування мотивації до народження і виховання дітей, укріплення основ сучасної сім'ї, створення умов для зростання тривалості і якості життя населення, збереження власного здоров'я багато в чому залежить від ефективного і результативного використання бюджетного механізму стимулювання демографічного зростання (виплати при народженні дитини, допомоги сім'ям з дітьми, багатодітним сім'ям, кредитування або здешевлення кредитування житлового будівництва молодим сім'ям, сім'ям з дітьми тощо), запровадження ефективних механізмів управління галузями освіти і охорони здоров'я.

Формування видаткової частини бюджету повинно розпочинатися з ретельного аналізу тенденцій динаміки фактичних показників обсягу і структури бюджетних видатків у попередніх періодах, у тому числі детально видатків бюджету соціального спрямування, а також динаміки соціально-демографічних процесів у країні з метою визначення фази їх циклічного розвитку. Зазначене передбачає поглиблений аналіз тенденцій динаміки демографічних показників розвитку країни, у тому числі чисельності населення і його вікової структури, природного приросту (зменшення) населення, рівня народжуваності і смертності, середньої тривалості життя населення, рівня міграційного сальдо, рівня демографічного навантаження.

Важливим етапом процесу формування видатків бюджету повинно виступати дослідження особливостей взаємного впливу показників видаткової частини бюджету в цілому і соціального спрямування та показників демографічного розвитку країни за допомогою економіко-математичного моделювання. Розробка і використання обґрунтованих математичних моделей взаємозв'язку демографічних і бюджетних процесів дозволить суттєво підвищити якісний рівень бюджетного прогнозування і планування шляхом оцінки рівня результативності впливу різних варіантів розподілу бюджетних ресурсів на показники демографічного стану країни у середньо- та довгостроковій перспективі.

При вирішенні завдань оптимізації демографічної ситуації в країні важливо визначитися з критеріями оптимальності і параметрами бажаних демографічних процесів. Серед основних вимог до оптимального типу відтворення населення слід виділити наступні: забезпечення обґрунтованого рівня природного приросту населення; загальний для всіх регіонів країни режим відтворення населення із незначними регіональними коливаннями рівнів народжуваності і смертності; зміни показників рівнів народжуваності і смертності в сталих діапазонах; пропорційний віковий склад населення країни, оскільки домінування чисельності тієї чи іншої вікової групи може негативно відбитися на динаміці економічного і соціального розвитку країни; оптимізація напрямів і обсягів міграції; відсутність соціальних і природних потрясінь, у тому числі війн, епідемій, стихійних лих, що негативно впливають на демографічні процеси і структури. Слід зауважити, що при бюджетному регулюванні демографічного розвитку слід враховувати інерційність демографічних процесів, що зумовлює довгостроковість періоду формування оптимального типу відтворення населення.

В процесі бюджетного регулювання важливим є дослідження взаємозв'язку демографічних чинників з показниками соціально-економічного розвитку країни, показниками розвитку бюджетної і пенсійної систем. Чисельність і віковий склад населення визначають кількісні і якісні характеристики трудових ресурсів і людського капіталу загалом: скорочення чисельності населення, особливо працездатного віку, призводить до дефіциту трудових ресурсів, що негативно позначається на динаміці економічного розвитку. В свою чергу, швидке зростання рівня народжуваності і, відповідно, чисельності населення, потребуватиме значного обсягу бюджетних видатків соціального спрямування у сферах освіти, охорони здоров'я, що також може в певній мірі стримувати темпи економічного зростання, враховуючи першочергове задоволення поточних соціальних бюджетних видатків. З іншого боку, недостатні демографічні вкладення можуть знизити динаміку розвитку економіки, зокрема, недостатнє бюджетне фінансування галузей освіти, охорони здоров'я призведе до зниження рівня освіти і професійної підготовки, підвищення захворюваності і смертності населення, в першу чергу, робочої сили. Слід зауважити, що у країнах із сталим соціально-економічним розвитком зростання чисельності населення створює передумови для підвищення темпів економічного зростання шляхом збільшення обсягу трудових ресурсів та зростання попиту на

внутрішньому ринку. Однак, в країнах з достатньо низьким рівнем економічного розвитку і, відповідно, низькими доходами населення, але високими темпами зростання чисельності населення, не спостерігається зростання платоспроможного внутрішнього попиту.

Зниження рівня народжуваності і, як наслідок, старіння населення призводить до зростання бюджетних видатків на утримання людей похилого віку, зменшення частки осіб працездатного віку, і, відповідно, уповільнення темпів економічного зростання. З іншого боку, зниження рівня народжуваності призведе до зменшення бюджетних видатків на забезпечення і освіти дітей та молоді, збільшення можливостей для зайнятості жінок тощо. Зростання частки пенсіонерів у загальній чисельності населення, збільшення відношення кількості дітей і осіб похилого віку до кількості осіб працездатного віку (демографічне навантаження) призводить до зростання державних видатків, пов'язаних з утриманням непрацездатних категорій громадян. Джерелами покриття цих зростаючих витрат можуть бути або збільшення податкового навантаження для реалізації пенсійних програм, що призводить до зниження доходів працюючого населення, або дефіцитне бюджетне фінансування, яке веде до зростання обсягу державного боргу країни.

Природний приріст населення дозволяє забезпечити в майбутньому необхідний обсяг працездатного населення, і, відповідно, створить передумови для сталого соціально-економічного розвитку країни і згладить негативні наслідки постаріння населення. Достатньо тривалий час дослідження динаміки суспільного розвитку доводили існування прямого зв'язку між рівнем народжуваності і динамікою валового внутрішнього продукту: зростання реального валового внутрішнього продукту призводило до зростання реальних доходів населення, і, відповідно, до зростання рівня народжуваності. Однак сучасний етап розвитку суспільних відносин доводить, що ступінь цього зв'язку не завжди є достатнім: в деяких країнах з розвинутою економікою подальше зростання економіки не супроводжувалось відповідним зростанням народжуваності. Більшість розвинутих європейських країн наприкінці минулого та на початку цього століття намагалися стимулювати демографічне зростання завдяки значним бюджетним інвестиціям, однак жодна з цих країн не досягла рівня народжуваності, що забезпечує розширене відтворення населення. Зростання чисельності населення було пов'язано, в основному, із зростанням тривалості життя і припливом іммігрантів. Зазначене свідчить про здійснення процесу демографічного переходу із століть з високим рівнем народжуваності і смертності у епоху зниження народжуваності і смертності і, як наслідок, старіння населення. В розвинутих країнах зазначений демографічний перехід вже завершився, оскільки кількість людей похилого віку перевищила кількість дітей, а рівень народжуваності знизився нижче рівня розширеного і простого відтворення населення [4, 5].

Зміни вікової структури населення у бік постаріння будуть впливати, перш за все, на пенсійну систему, оскільки буде зростати частка населення, що отримує пенсії. Аналізуючи довгостроковий вплив відповідних демографічних змін на бюджетну сферу, слід зазначити, що суттєве зростання частки дорослих поколінь у віковій структурі населення з відповідними зростаючими потребами медичного і соціального забезпечення літніх людей як переважної частини населення призведе до зростання бюджетних видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення та охорону здоров'я.

Вирішення завдань, пов'язаних із постарінням населення і відповідними змінами умов суспільного життя, а також необхідністю забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни, забезпечення гарантій отримання доходу людям похилого віку, покращання стану їх здоров'я і підвищення добробуту вимагає розробки цілеспрямованих стратегій, які повинні базуватися на таких основних принципах – сприяння розбудові суспільства для людей всіх вікових груп та визнання потенційного вкладу людей похилого віку у забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни. У контексті стратегій у сфері зайнятості слід приділити достатньо уваги питанням покращення умов праці робітників похилого віку і розширення можливостей їх працевлаштування, забезпечення процесів перепідготовки кадрів і підвищення кваліфікації з метою надання літнім людям достатніх можливостей всебічної участі у житті суспільства та закріпленню фінансової стійкості пенсійних систем. Винятково важливе значення має розвиток системи охорони здоров'я у напрямках підвищення якості медичних послуг з метою зниження рівня захворюваності і смертності населення, у тому числі скорочення материнської і дитячої смертності, перебудови системи охорони здоров'я для задоволення потреб людей старших вікових груп, чисельність яких поступово збільшується, запровадження медичного страхування.

Демографічна ситуація в Україні характеризується наявністю процесів депопуляції та прискореного постаріння населення. Основними причинами депопуляції є стійке падіння рівня народжуваності та високий рівень смертності, що призвело до звуженого відтворення населення (відсутність природного приросту населення); високий рівень еміграційного відтоку населення; військові дії, що призводять до демографічних втрат. Соціальні причини демографічного спаду пов'язані із низьким рівнем реальної заробітної плати і, відповідно, життя населення, відсутністю ефективного реформування сфер освіти і охорони здоров'я, скорочення бюджетних видатків на житлове будівництво, що зумовило негативний демографічний ефект. Процеси депопуляції і постаріння населення призводять до уповільнення темпів зростання валового внутрішнього продукту, збільшення бюджетних і пенсійних виплат, зростання демографічного навантаження на працездатне населення та зменшення рівня добробуту громадян.

Враховуючи негативні тенденції демографічного розвитку України та достатню інерційність демографічних змін, при перспективному прогнозуванні і плануванні видатків бюджету слід враховувати збільшення рівня бюджетних видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення, охорону здоров'я,

зменшення рівня бюджетних видатків на освіту, духовний і фізичний розвиток. У довгостроковій перспективі на Україну очікує подальше зменшення загальної чисельності населення і суттєві зміни його вікового складу у бік постаріння, що може негативно вплинути на динаміку соціально-економічного розвитку країни та фінансову стійкість бюджетної і пенсійної систем.

Демографія повинна стати пріоритетним національним проектом в Україні, і в бюджеті необхідно закладати кошти на стимулювання демографічного зростання та покращення загальної демографічної ситуації. Бюджетне регулювання демографічного розвитку повинно бути спрямоване на зростання тривалості життя населення, скорочення рівня смертності, зростання рівня народжуваності, збереження і укріплення здоров'я населення, регулювання внутрішньої і зовнішньої міграції.

Бюджетна підтримка народжуваності є ефективним інвестуванням в економіку країни, оскільки програмує обсяг трудових ресурсів і внутрішній попит країни у середньо- та довгостроковій перспективі. Цільове інвестування бюджетних коштів у підтримку народжуваності і розвиток дітей (у тому числі надання державної допомоги при народженні та на виховання дітей, зростання реальних доходів сімей з дітьми, покращення їх житлових умов) призведе до зростання рівня народжуваності до певного обґрунтованого рівня в умовах демографічного переходу до зростання частки дорослих поколінь у віковій структурі населення. Необхідними також є бюджетні інвестиції у сфері освіти і охорони здоров'я із одночасним підвищенням результативності їх використання у наступних напрямках: будівництво і утримання дитячих садків, шкіл, розширення мережі інтернатів, лікарень, амбулаторій медичної допомоги тощо.

Бюджетні стратегії у сфері охорони здоров'я в Україні повинні передбачати скорочення рівня материнської і дитячої смертності, охорону материнства; зростання тривалості життя населення шляхом зниження рівня захворюваності і смертності; перебудову системи охорони здоров'я для задоволення потреб людей старших вікових груп, чисельність яких поступово збільшується; запровадження медичного страхування. Враховуючи демографічне постаріння населення, держава повинна розробляти заходи щодо захисту прав літніх громадян, надання їм достатніх можливостей всебічної участі у житті суспільства з метою забезпечення фінансової стійкості пенсійної системи і забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни. Бюджетні стратегії у сфері зайнятості і освіти повинні мати на меті розширення можливостей працевлаштування літніх громадян, забезпечення бюджетного фінансування служб з перепідготовки кадрів і підвищення кваліфікації з урахуванням можливостей людей похилого віку.

Негативні тенденції демографічного розвитку України свідчать про необхідність удосконалення системи державного управління з урахуванням динаміки демографічних чинників, інтегрування проблем депопуляції і постаріння населення у середньо- та довгострокові програми економічного і соціального розвитку країни, а також здійснення бюджетного прогнозування і планування з урахуванням демографічних факторів та активного використання регуляторного потенціалу бюджетних видатків для покращення демографічного стану країни.

Динаміка змін вікової структури населення України та фактичних видатків зведеного бюджету України соціального спрямування за 1991-2017 роки наведена у табл. 1. Проаналізуємо тенденції змін вікових груп населення 0-14 і 15-24 років та видатків зведеного бюджету України на освіту. За допомогою економетричних методів визначено, що питома вага вікової групи 0-14 років у загальній кількості населення України щороку з 1991 по 2017 роки зменшувалася на 0,5032 відсоткового пункту при достатньо високому коефіцієнті кореляції $R = 0,988$. Питома вага вікової групи 15-24 років у загальній кількості населення зменшувалась відповідно на 0,1626 відсоткового пункту при достатньо високому коефіцієнті кореляції $R = 0,977$. При цьому питома вага бюджетних видатків на освіту у загальній сумі видатків зведеного бюджету України зростала щороку з 1991 по 2017 роки на 0,5683 відсоткового пункту при достатньо високому коефіцієнті кореляції $R = 0,870$. Питома вага видатків зведеного бюджету України на освіту у ВВП збільшувалась відповідно на 0,079 відсоткового пункту при коефіцієнті кореляції $R = 0,543$. Отже, при стійкій тенденції зменшення питомої ваги вікових груп 0-14 і 15-24 років у загальній кількості населення України протягом 1991-2017 років, питома вага видатків бюджету на освіту у загальній сумі видатків зведеного бюджету України та у ВВП мала стійку тенденцію до зростання, що свідчить про недостатній рівень врахування тенденцій змін вікової структури населення України при плануванні видатків бюджету на освіту.

Проаналізуємо тенденції змін вікової групи населення 65 і понад років та видатків зведеного бюджету України на охорону здоров'я та соціальний захист і соціальне забезпечення. За допомогою економетричних методів досліджено, що питома вага вікової групи 65 і понад років у загальній кількості населення України щороку з 1991 по 2017 роки зростала на 0,2333 відсоткового пункту при достатньо високому коефіцієнті кореляції $R = 0,965$. Питома вага видатків бюджету на охорону здоров'я у загальній сумі видатків зведеного бюджету України протягом 1991-2017 років збільшувалась на 0,151 відсоткового пункту при достатньо високому коефіцієнті кореляції $R = 0,696$; питома вага видатків бюджету на соціальний захист і соціальне забезпечення збільшувалась відповідно на 0,571 відсоткового пункту. Таким чином, при стійкій тенденції до збільшення питомої ваги вікової групи 65 і понад років у загальній кількості населення України протягом 1991-2017 років, питома вага видатків бюджету на охорону здоров'я та соціальний захист і соціальне забезпечення у загальній сумі видатків зведеного бюджету України та у ВВП протягом відповідного періоду мала стійку тенденцію до зростання, що свідчить про вплив постаріння населення України на зростання бюджетних видатків на охорону здоров'я та соціальний захист і соціальне забезпечення.

Таблиця 1. Динаміка показників вікової структури населення і фактичних видатків зведеного бюджету України соціального спрямування за 1991-2017 роки

Роки	Питома вага вікових груп населення у загальній кількості населення, %			Фактичні видатки зведеного бюджету					
	0-14 років	15-24 роки	65 і понад років	Освіта		Охорона здоров'я		Соціальний захист та соціальне забезпечення	
				питома вага у загальній сумі видатків, %	% у ВВП	питома вага у загальній сумі видатків, %	% у ВВП	питома вага у загальній сумі видатків, %	% у ВВП
1991	21,37	13,57	12,26	14,03	4,59	9,50	3,10	3,60	1,18
1992	21,18	13,64	12,59	12,56	4,79	9,77	3,73	18,68	7,12
1993	21,04	13,72	12,90	11,75	4,54	10,35	4,00	31,55	12,18
1994	20,82	13,82	13,27	10,18	5,33	9,07	4,75	11,16	5,84
1995	20,52	13,96	13,57	12,48	5,56	10,70	4,77	13,67	6,09
1996	20,14	14,08	13,88	11,72	4,92	9,26	3,88	12,01	5,04
1997	19,75	14,15	13,99	14,67	5,39	11,53	4,24	16,34	6,01
1998	19,26	14,24	14,06	14,63	4,45	11,64	3,54	13,55	4,12
1999	18,58	14,54	13,93	13,55	3,62	10,94	2,92	11,91	3,18
2000	17,88	14,81	13,88	14,72	4,17	10,15	2,87	12,43	3,52
2001	17,21	15,05	14,06	17,21	4,68	11,24	3,06	15,01	4,08
2002	16,48	15,30	14,47	20,34	5,43	12,50	3,34	20,96	5,60
2003	15,83	15,59	15,04	19,76	5,60	12,81	3,63	17,09	4,85
2004	15,27	15,76	15,53	17,88	5,31	11,86	3,52	19,01	5,65
2005	14,84	15,83	15,94	18,88	6,07	10,90	3,51	28,25	9,09
2006	14,47	15,76	16,19	19,25	6,21	11,25	3,63	23,67	7,63
2007	14,22	15,64	16,36	19,48	6,22	11,74	3,75	21,37	6,75
2008	14,07	15,38	16,25	19,52	6,42	10,77	3,54	23,81	7,84
2009	14,09	14,86	15,92	21,53	7,31	11,80	4,01	25,44	8,64
2010	14,16	14,29	15,66	21,04	7,37	11,79	4,13	27,61	9,67
2011	14,25	13,71	15,28	20,48	6,63	11,60	3,76	25,06	8,11
2012	14,37	13,03	15,24	20,47	7,20	11,79	4,15	25,25	8,88
2013	14,59	12,42	15,22	20,85	7,25	12,18	4,23	28,70	9,98
2014	14,83	11,79	15,31	18,95	6,39	10,83	3,65	26,15	8,81
2015	15,08	11,26	15,61	16,72	5,77	10,40	3,59	25,84	8,91
2016	15,25	10,72	15,89	15,49	5,43	9,03	3,17	30,91	10,84
2017	15,41	10,22	16,19	16,82	5,96	9,69	3,43	27,04	9,58

Джерело: складено та розраховано за даними <http://www.minfin.gov.ua>, <http://www.ukrstat.gov.ua>.

У сфері управління державними фінансами при прийнятті рішень щодо напрямів і обсягів витрачання бюджетних коштів повинні обов'язково враховуватися результати ґрунтовних демографічних досліджень із довгостроковим прогнозуванням чисельності населення і його вікової структури, що пояснюється вагомим впливом вікової структури населення на соціально-економічні та бюджетні процеси у країні. Потребують удосконалення методологічні підходи до врахування взаємного впливу демографічних показників та показників соціально-економічного і бюджетного розвитку країни: прогнозування вікової структури населення та інших демографічних параметрів на перспективу, математичне моделювання і прогнозування трендів, використання сценарного аналізу тощо.

Прогнозні показники чисельності населення і його вікової структури визначають особливості прогнозування і планування бюджетних видатків соціального спрямування. Зміни вікового складу населення суттєво впливають на видатки бюджету на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення, духовний і фізичний розвиток, оскільки споживачами цих бюджетних послуг виступають різні вікові групи населення, тенденції змін чисельності яких повинні враховуватись при визначенні обсягу зазначених видатків. Прогнозні дані щодо чисельності дітей шкільного віку та молоді дозволяють корегувати плани щодо будівництва і фінансування закладів освіти; прогнозні дані щодо вікової структури працюючого населення дозволяють спрогнозувати час і кількість осіб, що будуть виходити на пенсію і отримувати пенсійні виплати.

Важливим також є дослідження впливу демографічних змін на показники соціально-економічного розвитку і фінансової стійкості країни у довгостроковій перспективі з метою розроблення комплексу заходів, в тому числі бюджетної політики, щодо згладжування негативних демографічних тенденцій і виправлення демографічної

ситуації. Видатки бюджету можуть виступати в якості ефективного інструменту регулювання демографічних процесів у країні. Обсяг бюджетних видатків на народження і виховання дітей, зростання реальних доходів сімей з дітьми, кредитування або здешевлення кредитування житлового будівництва молодим сім'ям, сім'ям з дітьми впливає на показники рівня народжуваності та демографічного зростання загалом.

Прогнозування і планування видаткової частини бюджету з урахуванням демографічних факторів включає в себе наступні етапи:

- демографічний прогноз, у тому числі прогноз чисельності населення в цілому та у розрізі вікових груп, з метою визначення кількості осіб, що потребують бюджетних послуг певного виду;

- прогноз видаткової частини бюджету, який передбачає визначення обсягу необхідних бюджетних коштів на одного споживача окремого виду соціальних послуг, проіндексованого на прогнозну величину інфляції; прогнозного обсягу бюджетних видатків на соціальні послуги кожного виду, отриманого шляхом множення прогнозної кількості споживачів на розрахований обсяг бюджетних видатків на одну особу; формування прогнозних і планових показників обсягу бюджетних видатків соціального спрямування;

- збалансування прогнозних і планових показників обсягу бюджетних видатків соціального спрямування із показниками загального обсягу і структури видаткової частини бюджету із застосуванням методів математичного моделювання оптимізації розподілу бюджетних ресурсів у середньо- та довгостроковій перспективі з метою використання регуляторного потенціалу бюджетних видатків для досягнення визначених пріоритетних цілей і завдань економічного, соціального та демографічного розвитку країни.

Висновки. Використання видатків бюджету в якості інструменту регулювання демографічного розвитку передбачає обґрунтоване визначення обсягу і структури видаткової частини бюджету для впливу на динаміку соціально-демографічних процесів у країні, враховуючи їх циклічність та стратегічні пріоритетні напрями у сфері економічного і соціально-демографічного розвитку країни. Зміни динаміки демографічних процесів призводять до зміни обсягу і структури бюджетних видатків, які, в свою чергу, можуть регулювати майбутню динаміку економічного і соціально-демографічного розвитку країни. Підвищення рівня ефективності і результативності бюджетної політики при вирішенні стратегічних завдань суспільного розвитку потребує врахування в процесі бюджетного прогнозування і планування демографічних чинників з метою виявлення і запобігання негативної динаміки демографічних процесів у середньо- та довгостроковій перспективі для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни.

Положення щодо прогнозування і планування видатків бюджету з урахуванням демографічних чинників базуються на врахуванні взаємного впливу показників видаткової частини бюджету і чисельності населення та його вікової структури, використанні видатків бюджету в якості ефективного інструменту регулювання демографічних тенденцій. Динаміка демографічного розвитку визначає особливості прогнозування і планування бюджетних видатків соціального спрямування у перспективі, оскільки зміни чисельності населення і його вікової структури впливають на особливості формування видатків на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення. Важливим є прогнозування впливу майбутніх демографічних змін на показники соціально-економічного розвитку і фінансової стійкості країни у довгостроковій перспективі з метою виявлення негативних тенденцій демографічного розвитку і розроблення комплексу заходів бюджетної політики щодо стимулювання демографічного зростання. Видатки бюджету можуть виступати в якості ефективного інструменту покращення демографічної ситуації через регулювання бюджетних виплат, що стимулюють зростання рівня народжуваності, запровадження ефективних механізмів управління галузями освіти і охорони здоров'я, які визначають розвиток людського капіталу.

Негативні тенденції демографічного розвитку України свідчать про необхідність удосконалення системи управління державними фінансами з урахуванням динаміки демографічних чинників, інтегрування проблем депопуляції і постаріння населення у середньо- та довгострокові стратегії економічного і соціального розвитку країни, а також здійснення бюджетного прогнозування і планування з урахуванням демографічних факторів та активного використання регуляторного потенціалу бюджетних видатків для покращення демографічного стану країни.

Список використаних джерел

1. Becker G. *Human Capital. A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. New York: Columbia University Press, 1964. 187 p.
2. Blaug M. *Introduction to the Economics of Education*. London, 1970.
3. Б'юкенен Дж. М., Масгрейв Р. А. *Суспільні фінанси і суспільний вибір: пер. з англ.* Київ : Вид. Дім «КМ Академія», 2004. 175 с.
4. Вишневіський А.Г. *Демографический переход и гипотеза гиперболического роста населения. Демографическое обозрение*. 2018. Т. 5, № 1. С. 64-105.
5. Капица С. П. *Очерк теории роста человечества: демографическая революция и информационное общество*. Москва : URSS, 2019. 128 с.
6. Сміт А. *Багатство народів. Дослідження про природу та причини добробуту націй*. Київ : Наш формат, 2018. 736 с.
7. Thurow L. *Investment in Human Capital*. Belmont, 1970.
8. Shults T. *Investment in Human Capital*. *The American Economic Review*. 1961. Vol. 51. No. 1. P. 1-17.

9. Грішнова О. А. Людський, інтелектуальний і соціальний капітал України: сутність, взаємозв'язок, оцінка, напрями розвитку. Соціально-трудова відносина: теорія та практика. 2014. №1. С. 34-40.
10. Козарезенко Л. В. Роль бюджетної політики в розвитку людського потенціалу. Фінанси України. 2016. №7. С. 44-63.
11. Бюджетна складова реалізації домінуючих напрямів суспільного розвитку: монографія / за ред. Л. В. Лисяк. Дніпропетровськ : ДДФА, 2015. 396 с.
12. Людський розвиток в Україні: соціальні та демографічні чинники модернізації національної економіки: монографія / за ред. Е. М. Лібанової. Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2012. 320 с.
13. Лібанова Е. М. Демографічні зрушення в контексті соціального розвитку. Демографія та соціальна економіка. 2014. №1 (21). С. 9-23.
14. Лопушняк Г. С. Бюджетне фінансування соціальних видатків в умовах трансформації економіки. Фінанси України. 2010. №10. С.38-46.
15. Загорський В. С., Лопушняк Г. С. Демографічні тенденції та їх вплив на соціально-економічний розвиток України. Ефективність державного управління. Збірник наукових праць. 2013. Вип. 34. С. 13-21.
16. Розвиток державних фінансів України в умовах глобалізації / за ред. І. О. Луніної. Київ : Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2014. 296 с.
17. Державне фінансове регулювання економічних перетворень: монографія / І. Я. Чугунов, А. В. Павелко, Т. В. Канєва та ін.; за заг. ред. А. А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 376 с.
18. Макрофінансове бюджетування / за наук. ред. В. М. Федосова. Київ : КНЕУ, 2011. 312 с.
19. Чугунов І. Я., Козарезенко Л. В. Державне фінансове регулювання розвитку людського потенціалу. Вісник КНТЕУ. 2017. №3. С.116-132.
20. Юрій С., Дем'янишин В. Бюджет, бюджетна доктрина та бюджетна політика держави: сучасна парадигма, іманентний детермінізм, реалії і перспективи. Світ фінансів. 2010. №4. С. 7-27.

References

1. Becker, G. (1964). *Human Capital. A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. New York, Columbia University Press, 187 p. [in Eng.].
2. Blaug, M. (1970). *Introduction to the Economics of Education*. London. [in Eng.].
3. В'юкєнен, Дз. М. & Масгрейв, Р. А. (2004). *Suspilni finansy i suspilnyy vybir [Public finances and social choice]: per. z anhli*. Kyiv : Vyd. Dim «KM Akademiya», 175 s. [in Ukr.].
4. Vyshnevskyy, A. H. (2018). *Demograficheskyy perekhod y hypoteza hyperbolicheskoho rosta naselenyya [The demographic transition and the hypothesis of hyperbolic population growth] Demograficheskoye obozrenye, 5/1. 64-105. [in Rus.].*
5. Kapytса, S. P. (2019). *Ocherk teoryi rosta chelovechestva: demograficheskaya revolyutsyya y ynformatsyonnoye obshchestvo [Essay on the theory of human growth: demographic revolution and information society]*. Moscow : URSS, 128 s. [in Rus.].
6. Smit, A. (2018). *Bahatstvo narodiv. Doslidzhennya pro pryrodu ta prychny dobrobutu natsiy [The Wealth of Nations. Studies on the nature and causes of the welfare of nations]*. Kyiv : Nash format, 736 s. [in Ukr.].
7. Thurow, L. (1970). *Investment in Human Capital*. Belmont. [in Eng.].
8. Shults, T. (1961). *Investment in Human Capital. The American Economic Review, 51/1. 1-17. [in Eng.].*
9. Hrishnova, O. A. (2014). *Lyudskyy, intelektualnyy i sotsialnyy kapital Ukrayiny: sutnist, vzayemozvyazok, otsinka, napryamy rozvytku [Human, intellectual and social capital of Ukraine: essence, interconnection, assessment, directions of development] // Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriya ta praktyka, 1. 34-40. [in Ukr.].*
10. Kozarezenko, L. V. (2016). *Rol byudzhetnoyi polityky v rozvytku lyudskoho potentsialu [The Role of Budget Policy in the Development of Human Potential] Finansy Ukrayiny, 7. 44-63. [in Ukr.].*
11. Lysyak, L. V. (2015). *Byudzhetna skladova realizatsiyi dominantnykh napryamiv suspilnoho rozvytku [Budget component of realization of dominant areas of social development]: monohrafiya. Dnipropetrovsk : DDFА, 396 s. [in Ukr.].*
12. Libanova, E. M. (2012). *Lyudskyy rozvytok v Ukrayini: sotsialni ta demografichni chynnyky modernizatsiyi natsionalnoyi ekonomiky [Human development in Ukraine: social and demographic factors of modernization of the national economy]: monohrafiya. K.: In-t demohrafiyi ta sotsialnykh doslidzhen im. M. V. Ptukhy NAN Ukrayiny, 320 s. [in Ukr.].*
13. Libanova, E. M. (2014). *Demografichni zrushennya v konteksti sotsialnoho rozvytku [Demographic shifts in the context of social development] Demohrafiya ta sotsialna ekonomika, 1(21). 9-23. [in Ukr.].*
14. Lopushnyak, H. S. (2010). *Byudzhetne finansuvannya sotsialnykh vydatkiv v umovakh transformatsiyi ekonomiky [Budgetary financing of social expenditures in the context of the transformation of the economy] Finansy Ukrayiny, 10. 38-46. [in Ukr.].*
15. Zahorskyy, V. S. & Lopushnyak, H. S. (2013). *Demografichni tendentsiyi ta yikh vplyv na sotsialno-ekonomichnyy rozvytok Ukrayiny [Demographic trends and their impact on the socio-economic development of Ukraine] Efektyvnist derzhavnoho upravlinnya. Zbirnyk naukovykh prats, 34. 13-21. [in Ukr.].*
16. Lunina, I. O. (2014). *Rozvytok derzhavnykh finansiv Ukrayiny v umovakh hlobalizatsiyi [Development of public finances of Ukraine in the conditions of globalization]. Kyiv : In-t ekon. ta prohnouzuv. NAN Ukrayiny, 296 s. [in Ukr.].*

17. Mazaraki, A. A., Chuhunov, I. Y., Pavelko, A. V. & in. (2015). *Derzhavne finansove rehulyuvannya ekonomichnykh peretvoren [State financial regulation of economic transformations]: monohrafiya*. Kyiv : Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, 376 s. [in Ukr.].

18. Fedosov, V. M. (2011). *Makrofinansove byudzhetuvannya [Macroeconomics budgeting]*. Kyiv : KNEU, 312 s. [in Ukr.].

19. Chuhunov, I. Y. & Kozarezenko, L. V. (2017). *Derzhavne finansove rehulyuvannya rozvytku lyudskoho potentsialu [State financial regulation of human potential development] // Visnyk KNTEU*, 3. 116-132. [in Ukr.].

20. Yuriy, S. & Demyanyshyn, V. (2010). *Byudzhet, byudzhetna doktryna ta byudzhetna polityka derzhavy: suchasna paradyhma, imanentnyy determinizm, realiyi i perspektyvy [Budget, budget doctrine and budget policy of the state: modern paradigm, inherent determinism, realities and perspectives] Svit finansiv*, 4. 7-27. [in Ukr.].

ДАНИ ПРО АВТОРІВ

Самошкіна Ольга Анатоліївна, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник Науково-дослідного фінансового інституту Київського національного торговельно-економічного університету

e-mail: iskra37@ukr.net

orcid.org/0000-0002-1399-0299

Researcher ID: B-7408-2019

Адаменко Ірина Петрівна, кандидат економічних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник Науково-дослідного фінансового інституту Київського національного торговельно-економічного університету

e-mail: irynadamenko@gmail.com

orcid.org/0000-0002-5951-2145

Researcher ID: B-3587-2018

ДАНИЕ ОБ АВТОРАХ

Самошкіна Ольга Анатольевна, кандидат экономических наук, старший научный сотрудник Научно-исследовательского финансового института Киевского национального торгового-экономического университета

e-mail: iskra37@ukr.net

Адаменко Ирина Петровна, кандидат экономических наук, старший исследователь, старший научный сотрудник Научно-исследовательского финансового института Киевского национального торгового-экономического университета

e-mail: irynadamenko@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHORS

Samoshkina Olga, Candidate of Economic Sciences (Ph. D.), Senior Research Officer, Scientific Research Financial Institute, Kyiv National University of Trade and Economics

e-mail: iskra37@ukr.net

Adamenko Iryna, Candidate of Economic Sciences (Ph. D.), Senior Researcher, Senior Research Officer, Scientific Research Financial Institute, Kyiv National University of Trade and Economics

e-mail: irynadamenko@gmail.com

Подано до редакції 05.03.2019

Прийнято до друку 19.03.2019

УДК 336.14

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2019-41-212-221>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ*

Собчук С. І.

Актуальність теми дослідження. Соціально-економічний розвиток, що є головним завданням та одночасно інструментом забезпечення ефективного функціонування країни й підвищення добробуту її населення, знаходиться в прямій залежності від дієвості бюджетної політики. Вибір форм, методів та моделей бюджетного регулювання дозволяє досягнути поставлених результатів за допомогою розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту відповідно до пріоритетів забезпечення економічного зростання. Проте, на сучасному етапі зростає небезпека деструктивного впливу на бюджетну систему ендогенних та екзогенних факторів впливу. Таким чином, актуальним є аналіз та характеристика основних підходів до формування бюджетної безпеки держави та визначення напрямів її підвищення в умовах трансформації фінансово-бюджетної системи країни й обмеженості фінансових ресурсів.

Постановка проблеми. Бюджетна безпека як складова фінансової та економічної безпеки країни відображає спроможність ефективного використання фінансових ресурсів, що акумульовані в централізованих та децентралізованих фондах, з метою забезпечення фінансової стійкості держави, можливостей для

* Роботу виконано в межах фундаментальної науково-дослідної роботи «Бюджетна стратегія економічного зростання» (номер державної реєстрації 0118U000128).